

İZ BIRAKAN HATIRALAR - 21-

TÜRKİSTAN MÜCAHİDİ İSA YUSUF ALPTEKİN

Aydınlık Ocağı faaliyetleri sırasında pek çok tanınmış şahsiyeti Konya'ya davet etmiş ve konferanslar verdimiştik. Bunlardan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Millet Meclisi Başkanı Hakkı Atun, Dr. Sadık Ahmet ve diğer bazı şahsiyetlerden daha önce bahsetmiştik. Konya'da ağırladığımız şahsiyetlerden birisi de Türkistan mücahidi merhum İsa Yusuf Alptekin Bey'di. Bir akşam Prof. Mustafa Karaduman Bey'in evinde oturmuş sohbet etmiştik. İsa Yusuf Alptekin Bey'in gözleri pek görmüyordu, son zamanları idi. Konya'ya oğlu ile birlikte gelmişti. O gün sohbette merhum Mehmet Emiroğlu, Orhan Aydın, Mehmet Emin Mıhoğlu, Altan Yeniaydoğmuş sohbet katılan arkadaşlardan bazılarıydı. İsa Bey'in hayatından kısaca bahsetmek isterim.

İsa Bey, Doğu Türkistan'ın Kâşgar şehrine bağlı Yenişehir

kazasında dünyaya geldi. Babası Yusuf Bey, Yenişehir Saylık köyünden Kasım Hacı Muhammed Ali'nin oğlu, annesi Ayşe Hanım da Yenişehir'a bağlı Yeniösten köyünden Hasan adlı bir zatın kızıdır. Tahsil hayatına Çin mektebinde başladı, ayrıca

Dr. Mehmet
Ali Uz

medrese tahsili gördü. Çin mektebinde okuduğu yıllarda aynı zamanda çalışmaya başladı. Toprak vergisinin toplanması sırasında vergi memurlarına yardımcı oldu. 1923'te Yenişehir'a kaymakam olarak gelen Çin Del'i'ye Türkçe öğretti ve bu sırada yabancılar arasındaki anlaşmazlıklara bakan dış irtibat memurluğu görevini yaptı. Daha sonra Batı Türkistan'da Endican ve Taşkent'te üçer yıl kaldı. Bu süre zarfında Batı Türkistan'daki Rus rejimini tanıdı, buradaki Doğu Türkistanlı milliyetçilerle görüştü ve iş birliği yollarını aradı. Aynı yıllarda Özbek Türklerinin millî şairi Abdülhamid Çolpan ile yaptığı gö-

İsa Yusuf Alptekin ile...

rüşmelerde, onun, kendisine yetişmiş insan kıtlığından söz ederek insan yetiştirmek amacıyla Türkiye'ye ve Almanya'ya talebe göndermek üzerinde durduğunu öğrenir.

1931'de Hoca Niyaz Hacı tarafından başlatılan bağımsızlık hareketine şahit olan İsa Bey, Doğu Türkistan'daki Çinli idarecilere halka yapılan zulümlerin önlenmesi gerektiğini, aksi takdirde hareketin yayılacağını ve bölgede Rus işgalinin söz konusu olabileceğini anlatmaya çalıştı. 2 Haziran 1932'de Pekin'e gitti. Pekin'de ertesi yıl Doğu Türkistanlı Vatanadaşlar Cemiyeti'ni kurdu ve Çinî Türkistan Avazı adıyla bir mecmua çıkardı. 18 Eylül 1936'da Çin Millet Meclisi üyeliğine seçildi. 1938'de Japon-Çin anlaşmazlığı konusunda İslâm dünyasını bilgilendirmek üzere görevlendirildi. Lübnan, İran, Afganistan ve Türkiye'yi ziyaret etti. Bu ülkelerde pek çok devlet lideri, siyasetçi, yazar ve akademisyenle, ayrıca Doğu Türkistan'dan göç

etmiş kişilerle görüştü.

Çinlilerin baskıları yüzünden 21 Eylül 1944'te Ali Han Töre liderliğinde İli'de (Gulca/Yining) ayaklanma başladı ve 12 Kasım'da Şarkî Türkistan Cumhuriyeti kuruldu. Çin Devlet Başkanı Çan Kay-şek ayaklanmayı bastırma için uzlaşma yolları aradı. İli'den gelen bir heyetle görüşmeleri için Mesut Sabri Baykozi, Mehmet Emin Buğra ve İsa Yusuf Bey'in Urumçi'ye gitmelerine izin verdi. Görüşmeler sonucunda 2 Ocak 1946'da, General Chang Chin-Chung başkanlığında Mehmet Emin Buğra ve İsa Yusuf Bey'in de aralarında bulunduğu bir karma hükümet kuruldu. İsa Yusuf Bey, aynı yıl Urumçi'de Üç Prensipten Gençler Teşkilatı'nın Doğu Türkistan şubesini açtı. Altay Neşriyat Evi'ni kurarak Erk adıyla bir gazete çıkarmaya başladı. Ayrıca halkın da katıldığı haftalık toplantılar düzenliyordu. 1947'de kurulan Mesut Sabri Baykozi hükümetinde genel sekreterlik görevini üst-

Mehmet Emiroğlu ve İsa Yusuf Alptekin

lendi. Bir yıldan fazla kaldığı bu görevi esnasında milliyetçi, anti-empyralist ve antikomünist politikaları sebebiyle Rusya ve Çin'in tepkisini çekti. 17 Temmuz 1948'de Rus aleyhtarı politikalar izlediği gerekçesiyle hükümet azledildi. Bu sırada Kızıl Çin tehlikesi de had safhaya ulaşmıştı.

İsa Yusuf Bey ve arkadaşları, uzun müzakereler sonucunda güçlerinin Kızıl Çin kuvvetlerine karşı koymaya yeterli olmadığı kanaatine vararak göç etme kararı aldılar. İsa Yusuf 21 Ekim 1949 tarihinde kalabalık bir grupla Doğu Türkistan'dan ayrıldı. 20 Aralık'ta Ladak'a ve oradan Keşmir'in başşehri Srinagar'a hareket etti. Bu arada Mehmet Emin Buğra ile birlikte Tibet üzerinden Hindistan'a gitmek isteyen Kazak Türklerine yardım etmeye çalıştı. Kafilelerine sığınma izni alabilmek için Hindistan, Suudi Arabistan ve Mısır'a gitti, fakat bir neticeye varamayınca 6 Ocak 1952'de Türkiye'ye hareket

etti. Aynı tarihlerde Mehmet Emin Buğra da Türkiye'ye geldi. Türkiye'de bir taraftan yaptıkları ziyaretler, diğer taraftan basın yoluyla davalarını anlatma gayretleri sonunda Bakanlar Kurulu, 13 Mart 1952 tarihinde 1850 Doğu Türkistanlının iskânlı göçmen olarak Türkiye'ye yerleşmesine izin verdi. 1952 yılı sonundan itibaren Doğu Türkistanlılar Türkiye'ye yerleşmeye başladı. İsa Yusuf Bey ise ailesiyle birlikte Haziran 1954'te Türkiye'ye geldi ve 4 Aralık 1957'de Türk vatandaşlığına kabul edildi. İsa Yusuf davasını anlatmak üzere 1970 yılına kadar üç defa dünya seyahatine çıktı ve birçok ülkeyi dolaştı. Başta Asya-Afrika Konferansı, Dünya İslâm Birliği ve Dünya İslâm Kongresi olmak üzere pek çok uluslararası konferansa katıldı ve devlet büyüleriyle görüştü.

1960'ta kurulan Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti'ne Mehmet Emin Buğra'nın 14 Haziran 1965'te vefatından sonra

İsa Yusuf başkan oldu. 1978'de geçirdiği bir trafik kazası neticesinde uzun süre hastane de kaldı, cemiyetin faal başkanlığından ayrıldı. 1984'te Doğu Türkistan'ın Sesi adıyla Türkçe, Arapça ve İngilizce bir dergi yayımladı.

İsa Bey bir asra yakın ömrü boyunca hayatı mücadele içerisinde geçmiş ve su sebeple "Türkistan Mücahidi" unvanı ile anılmıştır. Ona yakın da neşredilen eseri vardır. Birlikte olduğumuz tarihten birkaç yıl sonra 17 Aralık 1995 tarihinde vefat etmiştir. Rahmetle anıyoruz.

Bir Türkistan Mücahidi de Konya'da metfun Ahmet Hâki İzler merhumdur.

Eserleri: "Temir parda arçasındağı Şarqî Türkistan" (Millî Türkistan, LXXIV [Münih 1951], s. 23-27); Doğu Türkistan İnsanlıktan Yardım İstiyor (İstanbul 1971); Doğu Türkistan Davası (İstanbul 1981); Esir Doğu Türkistan İçin: İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları (der. M. Ali Taşçı, İstanbul 1985); Unutulan

Vatan Doğu Türkistan (İstanbul 1992); Esir Doğu Türkistan İçin-2, İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları (1901-1949) (haz. Ömer Kul, Ankara 2009); Esir Doğu Türkistan İçin-1, İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları (haz. Ömer Kul, Ankara 2010).

MİM KEMAL ÖKE

Konya'da Aydınlar Ocağı'nda ağırladığımız ilim ve kültür adamlarımızdan birisi de Mim Kemal Öke Bey idi. Konya'daki çalışmalarını iki makalesinde dile getirdi.

Mim Kemal Öke 1955 yılında doğdu. Atatürk'ün doktoru olan dedesinin ismini aldı. 1990 En genç profesör unvanı ile anıldı. Pek çok önemli roman ve tarihî esere imza attı. Son dönemlerde tasavvufa yöneldi. Bir dönemin en önemli isimlerinden birisiydi ve televizyon programları yaptı. Mim Kemal Öke evli ve iki çocuk babasıdır. Konya'daki yakın dostlarını hiç ihmal etmedi, sık sık ziyaretlerine geldi.

Mim Kemal Öke, Konya Aydınlar Ocağı Yönetim Kurulu ile bir sohbet sırasında

ÖĞRETMENLİK HAYATIM

Prof. Dr.
Saim
SAKAOĞLU

Öğretmenliğimin oldukça ilgi çekici bir grafiği vardır. Daha ilkokul sıralarında başlayan bu öğretme işi, seksen üçüncü yaşımın ortalarına yaklaşırken hâlâ sürüp gidiyor. Başlığımızdaki grafik kelimesinin hakkını vermek için şöyle bir 75 yıl geriye dönmemiz gerekecek...

Hakimiyeti Milliye İlkokulu'na kayıt tarihim Eylül 1946... 1-A sınıfında 50 numaralı öğrenciyim. Ders yılının ikinci yarısında öğretmenimiz Zekiye İzgi Hanım beni masasına çağırarak şu emri veriyor:

“Sıra arkadaşın B. T. daha okumayı sökemedi. Onu sen çalıştırıp okumasını sağlayacaksın!”

Konya Lisesi'nin orta kısmına kayıt tarihim Eylül 1951... Numaram 911... Dersimiz matematik. Dersimize bir öğretmen değil de şehirden bir eczacı giriyor. O da bir gün beni yanına çağırıyor. Emir benzer yapıdadır:

“Saim, sıra arkadaşı A. Ö'ye ma-

tematik çalıştıracaksın.”

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne kaydolmamın tarihi Eylül 1960. Numaram 5742. Aynı zamanda Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'nun da öğrencisiyim. Oradaki numaram ise 325. Ertesi yıl ikinci sınıf öğrencisiyim. İki türlü öğretmenliğim var. Bizim sınıftaki bazı arkadaşlara Eski Türkçe ile ilgili bilgilendirme toplantıları yapıyorum. Ayrıca yeni gelen birinci sınıftaki kardeşlerimize Osmanlı Türkçesi çalıştıyorum.

Yıl 1963... Yaz ayları... Sınıfımı geçtim ama ertesi yıl hazırlamam gereken bitirme tezim için İstanbul'da kalıyorum. Arkadaşım SSÖ anlamlı bir öneri ile geliyor:

“Filan kurum ortaokul öğrencilerine bütünleme derslerine hazırlama kursları açıyor. Türkçe derslerini vermenizi istiyoruz.”

Benim kabul etmemin ardından da küçük bir ekleme yapıyor. Ücret

Hâkimiyeti Milliye İlkokulu (Günümüzde İl Millî Eğitim Müdürlüğü binası)

Konya Lisesi

de vereceklermiş.

Yıl 1964... Artık Yüksek Öğretmen Okulu'nun son sınıfındayız. Kısmetse gelecek yıl öğretmen olacağız. Üç yıldan beri aldığımız öğretmenlik derslerinin (sonradan adına formasyon denilmeye başlandı.) uygulamasına sıra geliyor. O yıl ilk defa isteyen öğrencilerimiz memleketlerindeki liselere uygulamaya gönderme kararı alınıyor. Ver elini, mezun olduğum tarihi Konya Lisesi... Okulumuzda, biri erkek olmak üzere üç edebiyat öğretmenini var. Ancak sadece Ali Çiçekli'nin adını biliyordum, hanımların adlarını hatırlayamıyorum. Bir hafta boyunca bu öğretmenlerin derslerini dinledikten sonra ertesi hafta belirlediğimiz konuları her öğretmenin birer dersinde anlatmaya başladım. Kısacası öğretmenliğimin provasını... Hanım öğretmenlerin birinin dersinde, Tefik Fikret'in Balıkçılar şiirini işlediğimi hatırlıyorum.

Aynı yıl... Hocaların hocası hocam Ord. Prof. Dr. Reşid Rahmeti Arat ile bitirme tezi çalışması hazırlamayı göze alan üç kahramandan biri benim, hem de en devamlısı.

Bütün derslerim bitmiş ama tezi tamamlayıp teslim etmeden tez savunmasına giremiyor, mezun olmuyorum. Tezimi hazırlamakta olduğu yaz aylarında hocam iki defa kalp krizi geçirip Cerrahpaşa'ya yatırılıyor. Ne yazık ki onu 64 yaşında kaybediyoruz: 29 Kasım 1964. Artık çalışmalarımı Dr. Muharrem Ergin hocam ile yürüteceğim.

Yine aynı arkadaşım gelip bana farklı bir teklif getiriyor:

“Saimciğim, sen Yüksek Öğretmen Okulu'nu bitirdin, yani öğretmenlik hakkını elde ettin. Gel, önünde uzun bir süre var, bir yandan tezini hazırla, bir yandan da bir ilkokulda vekil öğretmenlik yap.”

Üç gün sonra bana bir adres vererek gideceğim okulu söyledi: Kasımpaşa'da Kaptanpaşa İlkokulu. Gidiyor ve müdür ile tanışıyorum. Okul yeni açılıyor ama her öğretmen İstanbul'a gelip çalışmak istemiyor. Okulda benim gibi birkaç vekil öğretmen daha var.

Sonuç: İki buçuk ay vekil öğretmenlik ve en düşük öğretmen maaşının üçte ikisine eşit miktarda iki buçuk maaş. Eskilerin deyişiyle, 'Al-

Çapa yüksek Öğretmen Okulu (Günümüzde Çapa Anadolu Öğretmen Lisesi binası)

lah bin bereket versin.” İşin ilgi çekici yanı adını bilip de hiç gitmediğim Kasımpaşa’ya iki buçuk ay ve haftanın altı günü gidip geldim. Bu ilk ciddi öğretmenliğimin bana kazandırdıklarının neler olduğunu anlatmaya sözlerim yetmez.

26 Şubat 1965 tarihinde tezimi savunarak diploma almaya hak kazandım. Belgeleri tamamlayıp Ankara’nın yolunu tutup kura çekimini gerçekleştirdim: Tokat Gaziosmanpaşa Lisesi. Orada tam iki buçuk yıl öğretmenlik yaptıktan sonra ver elini Erzurum... Bu okulda lisenin üç sınıfının edebiyat dersleri ile orta üçlerin Türkçe derslerini verdim. Ancak öğretmenliğimin ilk yılının ertesinde Tokat’ta açılan Ticaret Lisesi’nin de tek şubesinin edebiyat derslerini vermeyi bana lütfettiler.

Atatürk Üniversitesi’nde tam 21 yıl görev yaptım. Askerliğimi, yurt dışı çalışmalarımı, tez hazırlama dönemlerimi filan toplayıp bu süreden düşersek geriye on sekiz buçuk yıl filan kalıyor. 1967-1968 ders yılının başında derslerin dağılımı yapılıyor. Doç. Dr. Niyazi Akı Bey, birinci sınıfların kompozisyon derslerini verecek. O yıl göreve başlayan beş yeni asistanın içinde en deneyimli olanı benim. İki buçuk yıl lise öğretmenliğim var. Zaten arkadaşlarımızın üçü

yeni mezun... Roç Akı bir gün beni odasına çağırıp şu bilgiyi verdi:

“Sayın Sakaoğlu, birinci sınıfın dersi benim üzerimde... Haftada üç saat... Haftanın ilk dersine birlikte gireceğiz, dersi ben anlatacağım; öbür günler siz yalnız girip dersiişleyeceksiniz. Sizim öğretmenlik deneyiminiz var.”

Ve tabii ilerleyen yıllarda alanımla ilgili derslerden payıma düşenleri de vermeyi sürdürdüm.

Bu arada üniversiteye bağlı Temel Bilimler ve Yabancı Diller Yüksek Okulu’nda bir ders yılı ders verdim. İki ders yılı Tıp Fakültesi’nin değişik sınıflarına YÖK’ün zorunlu Türk Dili dersini okuttum. Bir de Tıp Fakültesi’nin yan eleman ihtiyacını karşılamak üzere açılan ve lise seviyesinde olan Hemşirelik Okulu’nda görev yaptım. Bu öğretmenliğimizin ilgi çekici bir hikâyesi vardır. Bu tür ek ücret getirecek görevleri Rektörlük hep kendi adamlarına verir. Ancak öğrenciler ikinci sınıfa geçince o arkadaş bu dersleri vermek istemez. Konum olarak benim uygun olduğum anlaşılınca ister istemez davet etmek zorunda kalırlar. Uzatmayalım, üç ay sonra okulun sekreteri Bahar Bey tahsisatlarının olmadığını, ücret ödeyemeyecekleri

Tokat Gaziosmanpaşa Lisesi

rini, arzu edersem dersleri bırakabileceğimi söyledi. Biliyorum, o nezaketen söyledi, beni yakından tanıdığı için böyle konuştu. Derslere devam... Bütün çalışmalarımız haftada bir gün öğle yemeği karşılığı. Ara az olduğu için evime gidip gelemiyorum, çünkü daha arabamız yok! Şey, önceki arkadaş bu ödenek yokluğunu biliyordu da onun için mi gelmek istemedi, günahını almayalım.

Aylar sonra Bahar Bey bana muhasebeye uğrayabileceğimi söyledi. Sandım ki son ay ile ilgili bir ödeme yapılacak. Meğeraylardır ödenmeyen bütün ücretlerimizi bir defada ödevivereceklermiş. Bütün bu birikimler bizim arabamız içinmiş. Öncekilerle bunu da birleştirerek ikinci el bir 1973 Ford Taunus alıverdik. Yıl 1980.

Uzun yıllar Fakültemizin bütün öğrencilerinin Türkçe Kompozisyon derslerini okuttuğumu da söyleyelim.

Üniversitemize bağlı olmak üzere Van'a bir Fen-Edebiyat Fakültesi açılır. Gönüllüsü yok. Artık ricalar bana yöneliyor. O yıl ayda üç gün giderek derslerimi tamamladım. Ne

olduysa araya yine birileri girdi galiba, ikinci yıl bize davet filan yok. Son iki yılda ise yaz aylarında birerden iki yarıyıl hesabıyla, sadece kıyşın yapılamayan dersler için Erzurum, Ankara ve Elazığ'dan hocalar geldi. Böylece biz bu iki temmuz ayı ile il dışı görevlendirmelerimizi tamamladık.

Konya'ya geldikten sonra kadrolu olduğum Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ndeki derslerimin yanında dekanlığını yürüttüğün Eğitim Fakültesi'nde de derslere giriyorum.

Bir ara Sosyoloji Bölümü'nün halk bilimi dersi ile Konservatuvar'ın diksiyon derslerini yürütüyorum.

Ve son perde. 06-13 Nisan 1993 tarihleri arasında Makedonya'nın başşehri tarihî Üsküp şehrinde kurulu bulunan Kiril ve Metodiy Üniversitesi'nin ilgili fakültesinin daveti üzerine Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencilerine bir hafta özel dersler verdim.

Bu konuda yazılmış bir hatıra yazısı için şu kayrağa bakılabilir: Okt. Çiğdem Ülker, "Prof. Dr. Saim Saka-

Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü hocaları ve öğrencileri, Fakültenin yan bahçesinde (1979): Ortadaki siyah ceketli ve gözlüklü Haluk İpekten, solundaki Saim Sakaoğlu, sağındaki Bilge Seyidoğlu, Kaya Bilgegil (dekan), Hüseyin Ayan, ön ortada kazaklı Ali Yavuz Akpınar. Hepsisi profesör oldu; İpekten, Seyidoğlu ve Bilgegil aramızdan ayrıldılar.

oğlu Üsküp'teydi", Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'na 55. Yıl Armağanı (hızl. Yrd. Doç. Dr. Ali Berat Alptekin), Kayseri 1994, 6-8).

1988-1994 yılları arasında altı yıl dekanlığını yaptığım Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi'nde, haftada dörder saat derse girdim.

A. 2008-2009 ÖĞRETİM YILI

Orta Öğretim Alanları Bölümü Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Ana Bilim Dalı'nda, beşinci sınıf öğrencilerine Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi dersini verdim. Bu arada neler neler öğrenmedim ki... Meğer bizim ders kitapları (orta öğretim) yanlışlarla doluymuş.

B. 2009-2010 ÖĞRETİM YILI

Aynı ana bilim dalının dördüncü sınıf öğrencilerine 'Aşık Edebiyatı' konusunun işlendiği Halk Edebiyatı dersini verdim

2010-2011 Öğretim Yılı... Konya Ticaret Odası'nın öncülüğünde açılan Karatay Üniversitesi'nde Hukuk, İşletme ve Mühendislik Fakülteleri var. Sırada, bu fakültelerin Türk Dili ve Edebiyatı hocası var.

Neyazık ki pek az öğrencimize bu dersi sevdirebildim. Ertesi yıl hocalığımı sonlandırdım. Birkaçının dışında gençler Türkçenin güzelliklerine bir türlü ısınamadılar.

Yüksek lisans ve doktora derslerimle ilgili bilgileri de ekleyiverelim ve konuyu burada kapatalım.

Atatürk Üniversitesi'nde ilk yüksek lisans derslerimi vermiştim. Ancak ilk yıllarda doğrudan doktora başlandığı için ön lisans çalışması adı altındaki çalışmalara için ders verilmesi söz konusu değildi.

Konya'ya geldikten sonra yüksek lisans ve doktora derslerimin sayısı hızla arttı. Bu arada Eğitim Fakültesi'nin Müzik ve Beden Eğitimi Bölümlerinin öğrencileriyle bu fakülteye bağlı Meslek Yüksek Okulu'nun çeşitli bölümlerindeki bazı öğretim elemanlarına folklor adı altındabir ders vermiştim.

Bir de acı hatıra: Konya'da, Üniversitedeki zorunlu Türk Dili derslerinin dağıtımıyla ilgili olarak görevliyim. Bir yıl bir fakültenin iki saatlik dersini vermek istedim. Bu dersi verenokutmana da iki ek ders

Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi giriş kapısının önü (yerine yenisi yapılan bina, 1990): Ön sıra Türkmenistanlı şair Oraz Yağmur, Türkmenistanlı sinema yönetmeni Atacan Bey, Saim Sakaoğlu, (aradakiler), Zekeriya Karadavut, Rıdvan Öztürk (arkadakiler) Metin Ergun, Ali Duymaz. Öztürk'ün dışındaki Türk dostlarımızın hepsi günümüzde profesördür.

vererek mağdur olmasını önledim. Akşama doğru 17.00 sularında bu delikanlıya durumu aktardım. Sabah bölüm başkanlık odama girince gördüm ki masamda bir sarı zarf var. Memurlar bilirler, sarı zarflar hayra alamet değildir. Meğer Türk Dili derslerin dağıtımıyla ilgili görevimden JET hızıyla azledilmişim. Vay canına sayın okuyucular. Dündüz okutmanın fendi, dekanı yendi. O zat hemencecik Sayın Rektöre nasıl ulaştı, azilnamem nasıl yazıldı ve ertesi sabahodama benden önce gelip tebellüğ etmeme bile imkân tanınmadan nasıl gerçekleştiriliverdi! Eskilerin söyleyişiyle hezar hayret. İmza sahibini, tabii yayımlanabilirse hatıralarımda bu olayı daha ayrıntılı olarak okuyabileceksiniz. Ancak koskoca bir rektör, bir okutmanın dillendirdiği kim bilir nice asılsız (daha ağırını da söyleyebilirdim.) çarpıtmalarlakafaya alınıyor ve işlem jet hızıyla tamamlanıyor.

Atatürk Üniversitesi'ne kadar geçen dönemi bir kenara bırakalım. Ondan sonraki 39 yıllık üniversite hocahığım dönemimde binlerce öğrencim oldu. Bakan oldular, cumhurbaşkanı genel sekreteri oldular, milletvekili oldular, genel müdür oldular, rektör oldular, oldular da

oldular, hatta orduda albaylığa kadar yükseldiler. Ne acıdır kihain bile oldular. Evet, o kadar çok öğrencinin arasında hainin çıkması normal değil mi? Mesela bir Y. N. Şimdi olsa olsa emekli öğretmen. Ö. K. N. Haberim bile yok, ölmüş bile olabilir, vb. (Kısaltmalar gerçek adları göstermemektedir.)

Bilmem yedek subay olarak Sivas'ta görev yaptığım dönemde (1971), takım komutanı olarak acemi erlere talim yaptığımı da söylemem gerekecek mi? Eksik kalmasın, herkes o denemdeki görevlerinden övgüyle söz ediyordur.

Söz askerlikten açılmışken sivil hayatımdaki bir öğretmenliği de unutmamalıyım. Birkaç yıl öncesinde idi. Meram'daki bir askerî okulda, içlerinde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerinin de bulunduğu bir sınıfa Türk-edebiyat karışımı olmak üzere bir dönem ders vermiştim.

Şair, Bir Ömür Böyle Geçti diyor. Bizimki de ol hesap... Hâlâ da geçmeye devam ediyor.

***

(Yazımızın ekinde, bazı kurumların binaları ile bazılarının da insan zenginliği ile ilgili fotoğrafların eklenmesi uygun bulunmuştur.)

KÂMİL UĞURLU BEY'DEN YENİ BİR ESER DAHA

KİTABİYAT

Dr.
Mehmet
Ali UZ

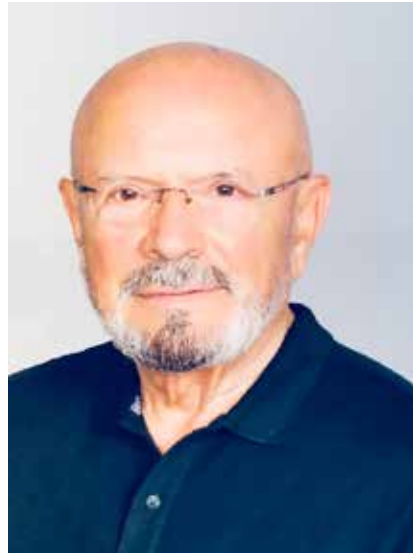
Kâmil Uğurlu Bey'in Türk kültürü yanında Konya kültürüne de büyük hizmetleri var. Kâmil Bey yazarlığı ve mimarlığı yanında, çelebi ve kibarlığı ile çevrenin sevgisini kazanmış güzel bir insan. Onunla dostluğumuz çok eskilere, lise yıllarına kadar gider. O kadim ve vefalı bir dost. Yeni bir eseri daha çıktı. "Arif Ağa'nın Tuz Değirmeni" adını taşıyan bu eser TEDEV yayınları arasında neşredildi. Kitap büyük emek mahsulü ve hacimli bir eser. 550 sayfadan oluşan eser her yönüyle çok güzel olmuş.

Eskiden yeni neşredilen kitapların yazarlar tarafından gazete ve dergilerde tanıtımı yapılır ve toplumun dikkatine sunulurdu. Bu fakir de Akademik Sayfalar'da çok kitap tanıtımı yaptı. Günümüzde kitap tanıtımına rastlanmaz oldu. İlgisizlikten mi, nedendir bilemiyorum.

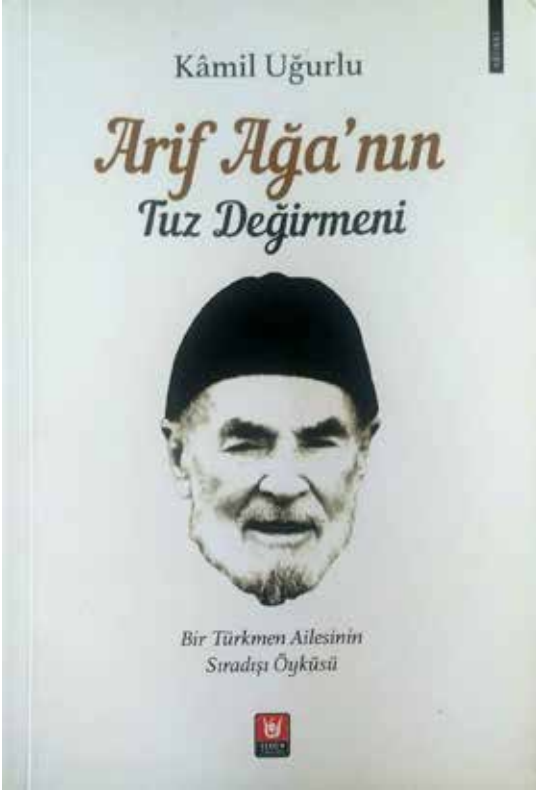
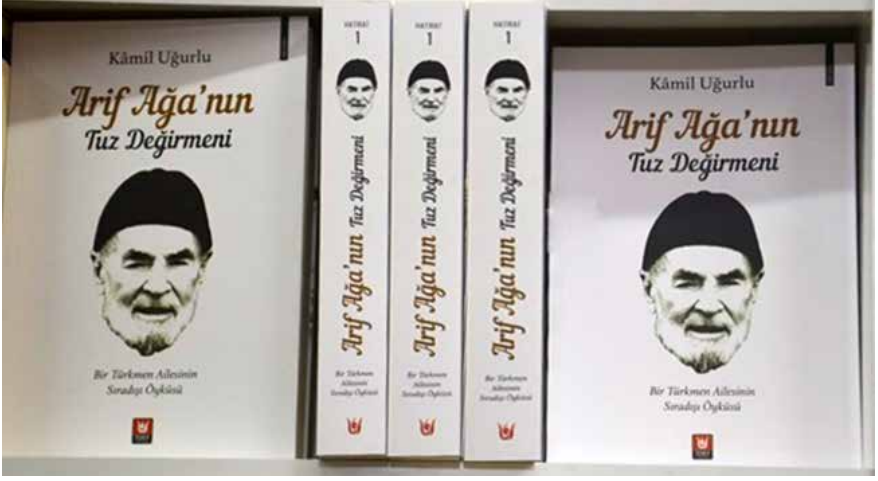
Oldum olası hatıratlar dikkatimi çeker. Hatıratlar gerçekten çok önemli. Bunlar yaşanan döneme ışık tuttuğu gibi bir de özellikle resmî tarihin yanlışlarını ortaya koyar. Kâmil Bey'in bu eseri, mensup olduğu ailenin hatıratı mahiyetindedir. Aile hatıratları şahsi hatıratlardan daha önemlidir. Çünkü aile hatıratları hem daha eskilere gider hem de

yaşanan dönemlere ışık tutar. Kadim dostum bu değerli eseri, imzalayarak bana gönderme lütufunda bulunmuş, çok teşekkür ediyorum.

Kitap, yazarın ön sözünde de belirtildiği gibi Arif Çavuş ekseni etrafında anlatılıyor. Devamında nesilden nesle hatıralar naklediliyor. Arif Ağa'nın babası Hakkı Efendi 1939 yılında 63 yaşında vefat etmiş. Bundan sonra aile Karaman'a göçüyor. Sırası ile Karaman günleri ve çocukları tek tek anlatılıyor. Daha sonra Konya'ya gelişleri ve iş hayatları akıcı bir üslup içerisinde naklediliyor. Kâmil Bey, ağabeylerinin Karaman'dan gelişlerine, tahsillerine ve bu dönemdeki çekilen sıkıntılara, Konya'nın durumuna, eği-

Dr. Kamil Uğurlu

tim kurumlarına da ayrı bir yer veriyor. Gerçekten o zaman hem lise hem de üniversite tahsilleri zorluklarla dolu idi.

Kâmil Bey eserin son sayfalarında da yaptığı araştırmaya göre ailenin geçmişinin 1759 yıllarına kadar indiğini ifade ediyor. Hadimî Hazretlerinin doğumu da

1701'dir. Hadimî Hazretleri'nin büyük dedesi Hüsameddin Efendi de Buhara'dan gelip Hadim'in 20-25 km uzağındaki Afşar köyüne yerleşmiştir. Demek ki bu tarihlerde Arif Efendi'nin ailesi de Horasan'dan hicret etmiştir. Bizim yaptığımız araştırmalara göre de Muhammed Hadimî Hazretlerinin ailesinde olduğu gibi bölge halkı Horasan ve civarından bölgeye gelip yerleşmişlerdir.

En sonra da Arabistan serüveni, Karaman belediye başkanlığı ve Meram'daki ev yaşantısı anlatılıyor. Meram'daki ev günlerini kışları içeride, yazları bahçede yapılan sohbetleri unutmak mümkün değil. İnsan eski günleri özlüyor. Hele bu covid salgınından sonra dünyanın tadı tuzu kalmadı. Eski günlere kavuşur muyuz, bilemiyorum. Kitapseverlere bu eseri mutlaka okularını tavsiye ederim. Elbette anlatmak başka, okumak başka... Eserin yazarı değerli dostum Kâmil Bey'i tebrik ediyor kitabın basılmasında emeği geçen herkesi kutluyor ve böyle daha nice güzel eserlere diliyorum.

İMPARATORLUK DİLLERİ (1)

Nihat Sami
BANARLI

Milletlerin dilleri üzerinde söz sahibi olacakların; dili, milletten ve millî maziden ayrı varlık gibi görmeleri büyük gaflettir.

Böyle kimselerin, millî dillerini her şeyden çok sevmeleri ve sevmekten de üstün bir duyuş ve düşümeyle o dili anlamaları beklenir.

Mesela Türkçe'yi sevmek ve anlatmak için önce, Türk milletini sevmek; milletimizin bir tarih boyunca emek verip yarattığı her millî eseri sevmek ve anlamak lazımdır.

Bunun için milletimizin tarihte ve coğrafyada kurduğu medeniyetlerin karakterini bilmek ve Türk Dilinin, Türk medeni karakterine aykırı olduğunu veya olabileceğini sanacak kadar büyük ilim hatalarına düşmemek icap eder.

Ancak böyle bir görüş zaviyesinden bakabilmek şartıdır ki mukayeseli diller tarihi metoduyla çalışılarak, Türkçe'nin, önce Asya dilleri; sonra dünya dilleri arasındaki yeri, değeri ve millî karakteri güneşte ışıdamış gibi parlak ve doğru görünür.

Çünkü tarih ve kader, yalnız milletlere karakter vermekle kalmaz; millî dillere de karakter verir. Her milletin tarihte ve coğrafyada görülen millî tekevvünü yanında, o milletin konuştuğu dilin de tarih içinde kazanılmış bir şahsiyeti, bir dil mimarisi ve tamamıyla millî bir tekevvünü vardır.

Türk dilinin şu son 30 yıl içindeki eşsiz talihsizliği, bütün bu bilgi ve düşüncelerden uzak kimselerin

elinde kalmasındandır.

Mevzu, tamamıyla bir ilim, bir sanat hatta bir aşk mevzusu iken, dilin bir politika ve bir sapık ideoloji mevzusu yapılması ve daha fenası, yabancı hatta düşman politikaların emellerine alet olabilecek bir kimsesizliğe düşürülmesi, büyük talihsizlik olmuştur.

Yıllardan beri, Türkiye'de, dil mevzusunda, adeta bir millî müdafaa cephesi açılması da Türkçe'nin, hakiki evlatları elinde bu kimsesizlikten kurtarılması gayretiyledir.

Diller, fonetik gelişmelerine, morfolojik teşekküllerine; doğuşlarına, yayılışlarına, basit veya sentetik diller oluşlarına ve daha başka dil kanunlarına göre, türlü araştırmalara mevzu olmuştur.

Fakat dillerin, bir de milletlerin tarihine, tarihî kaderine ve yaşadıkları maceralara göre, bizzat tarih eliyle yapılmış bir sınıflanışı vardır.

Buna göre, bazı diller, kültür ve edebiyat dili olarak başka dillere boyun eğmiş, hatta zamanla başka dil olmuş lisanlardır. Bunların bir kısmı da başka dillerden faydalanmaya bile güçleri yetmeyen, küçük millet, kavim ve kabile dilleridir. Böyle diller, umumiyetle bir vatanda, hatta küçük bir vatanda işlenirler.

Bir kısım diller de vardır ki yalnız bir vatanda değil, birçok vatanlarda devlet kurmuş, hâkimiyet kurmuş, büyük milletlerin dilidir.

Bu diller, pek tabii olarak, medeniyet ve hâkimiyet götürdükleri ülkelerin dillerinden derlenmiş keli-

melerle de zengin, büyük dillerdir.

İmparatorluk dilleri, milletlerin hâkim oldukları topraklardan vergi alır baş alır mahsul toplar gibi kelime de alırlar. Hem bu alışın ölçüsü de yoktur. Kendilerine lazım olduğu kadar veya canları istediği kadar alabilirler.

Bir taraftan kendi kültür, sanat ve iktidarlarını bu ülkelere yayar; dünyanın dört bucağında kendi hükümlerinin geçtiğini görüp kendi dillerinin konuşulduğunu duymanın; kendi bayraklarının dalgalandığını görmenin hazzını, gururunu tadarlar.

Öte yandan, aynı ülkelerden derledikleri lüzumlu kelimeleri kendi dillerinin gramerine, estetiğine ve fonetiğine göre millileştirerek kendi kelimeleri yaparlar.

Biz, bunlara öteden beri fethedilmiş ülkeler gibi fethedilmiş kelimeler diyoruz.

Ancak yeryüzünde ve cihan tarihinde imparatorluk dili olmamış, olamamış diller çok, fakat imparatorluk dilleri azdır. Çünkü dünya tarihinde hem askerî ve idari imparatorluk hem de dil ve kültür imparatorluğu kurabilmiş millet azdır.

Bu saydığımız vasıflara, şüphesiz bazı mühim farklarla, uygun imparatorluk dilleri denilebilir ki Latince, Arapça, İngilizce ve Türkçedir.

Bu dillerin hiçbiri özdil değildir.

Esasen yeryüzünde hiçbir kültür ve medeniyet dili, hiçbir zaman özdil olmak taassubuna ve basitliğine iltifat etmemiştir.

Mesela, yakın asırlara kadar, Latinceyi özdil sananlar vardı. Fakat dil, tarih ve edebiyat tarihi araştırmaları meydana koydu ki Latince özdil değildir. Bu lisanın kelimelerinin yüzde ellisi Yunancadan alınmıştır. Geri kalan kelimelerin de mühim bir kısmı, değişik ölçülerde,

Latinceye başka dillerden girmiştir.

Fakat her büyük dil gibi Latince'nin de sesi ve mimarisi millîdir. Bu kadim dilin o kadar sağlam ve yeni kelimelere kaynak olabilme kudretinde bir yapısı vardır ki bugüne hala Avrupa dilleri, istisnasız olarak, başta tıp, eczacılık, biyoloji, astroloji, fizik, kimya ilimleri olmak üzere, birçok ilimlerin ve birçok icatların en yeni, modern terimlerini ve adlarını Latince köklerden yapmaktadırlar.

Bu Türkiye'de bile böyledir.

Eczaneleri vitrin vitrin dolduran hazır ilaçların adlarına bakınız. Bunların Türkiye'de yapılanlarının bile adlarını Latince köklerden ve eklerden aldığını göreceksiniz. Bu ilaçların prospektüslerini okumak mecburiyetinde kaldığınız zaman ise eğer, Fransızca Latince Tıp dilini bilmiyorsanız, hiçbir şey anlamayacaksınız.

Latince, bir zamanlar, yeni Latince dilleri denilen, Fransızcaya, İspanyolcaya, İtalyancaya, Romence ve Portekizceye kaynak olmuş lisan dır, fakat özdil değildir.

***

Görülüyor ki dillerin kelimeleri değil fakat sesleri millîdir, her dilin kendi iç ve dış musikisi millîdir.

Türkiye'de bir türlü dikkat edilemeyen, büyük dil hakikati budur. Hiçbir medeniyet dilinin bütün kelimeleri millî olamaz, fakat sesi mutlaka millî olur.

Bir de mimarisi millî olur.

Yani, kelimelerin yan yana gelmesinden doğan söz istifi, bu yan yana gelişlerin yarattığı ifade abidesi millîdir. Kısaca, cümle yapısı millîdir. Mesela Türkçe **fail + mefuler + fiil** sıralanışındaki büyük mantık millîdir.

Devrik cümle millî değildir.

O kadar ki Türk ancak telaşlan-

dığı, dili dolaştığı acele konuşmak zorunda kaldığı, kısaca şaşırıldığı zaman devrik cümleyle söyler.

Zamanımızdaki devrik cümle bolluğu da böyle bir şaşkınlığın ifadesidir.

***

Türk diline içeriden ve dışarıdan musallat olanların, gafletle veya kasıtlı, görmek istemedikleri bir hakikat de budur ki, Türkçe, daha Orta Asya'daki kuruluş asırlarında bile, özdil değil, bir imparatorluk diliydi.

Bir dilin doğuşunda, karakterinde, ananesinde ve dehasında, başka dillerden derlenmiş kelimeleri millileştirme hayatı ve kudreti varsa, artık o dili özdil yapmaya kalkmak, dili kendi tabiatından ve dehasından uzaklaştırmaktır ki bunu ancak cehaletin ve dalaletin elleri yapar.

Türk milleti, Asya Kıtası'nda başka milletleri, bir devlet ve iktidar olarak, idare vazifesini almıştı. Bu vazifeyi şiddetle benimsemiş ve bütün ömrünce yapmıştı.

Türk dilini anlamak için, yalnız bu noktaya dikkat etmek kâfidir.

Çünkü Eski Türkler, bütün eski Türk kaynaklarında ısrarla belirtildiği gibi yeryüzüne böyle bir vazife ile geldiklerine inanıyor ve bu vazifeyi, kendilerine Tanrı'nın bir emri bilerek yapıyorlardı. Bir misal olarak, Divânu Lugâti't-Türk müellifi ve büyük dil âlimi Kâşgarlı Mahmud, bu mühim eserinde bu noktaya uğurlu parmak koyar; bu tarihi hakikati belirtmeye lüzum görerek der ki:

“Gördüm ki yüce Tanrı, devlet güneşini Türklerin burçlarından doğdurmuş. Onlara Türk adını kendisi vermiş; onları yeryüzünün hakan'ı kılmış ve cihan halkının dizginlerini onların ellerine bırakmış.”

İşte Türkçe'yi anlayış, Türk tarihine olduğu kadar, Türk diline de

Nihat Sami Banarlı (1907-1974)

böyle cümlelerin ışığı altında bakabilmekle mümkündür. Türkçe'nin, dar, mahdud ve küçük millet dili olduğunu sanmak ve sandırmak değil, büyük millet dili olduğunu, böylece bilmek ve anlamak lazımdır:

Kendilerini nizam-ı âlem için yaratılmış bilen Türkler, Asya topraklarında, asırlarca tetik üzerinde beklemişlerdir. Geniş Asya coğrafyasında büyük ve insani Türk iktidarına başkaldıracak bir hareket nerede ve ne kadar uzakta olursa olsun, bu hareketi, bugünkü gibi, uçaklarla veya diğer motorlu vasıtalarla değil, atlarla yetişerek bastırmışlardır.

Atlarını besleyecek otlaklar bulabilmek için de yazları başka, kışları başka yerde geçirmişlerdir. At'ın Türk vicdanında, candan bir arkadaş, bir kardeş hatta “kardeşten de ileri” sayılması ve mukaddes sembol olması da bundandır. Ömürlerini nizam-ı âleme vakfeden Türkler, bu atlarla vardıkları her ülkede beğendikleri her kelimeyi Türkçe yapmış fakat kendileri saraylar, ulu mabetler, kütüphaneler, mekteplerle süslü, büyük şehirler kurup buralarda engin ilim yapmaya, felsefe yapma-

ya hatta büyük bir edebiyat yapmaya vakit bulamamışlardır. Yine bunun içindir ki eski Türklerin en büyük edebiyatı, asırlarca, şifahi bir destan edebiyatıdır.

Aynı macera, daha ilk asırlardan başlayarak, Türkçe'ye bir imparatorluk dili olma kaderi ve karakteri vermiştir.

***

Eski Türkçe'ye diğer çok doğru bir bakış da Ali Şîr Nevâî'nin bakışıdır. Nevâî, Türkçe'nin, bir fiiller ve mecazlar lisanı olduğunu anlatır. Bir tarih boyunca at üstünde yaşayarak, engin Asya bozkırlarını "**Gel! Git! Vur! Kır! Çık! İn! Koş! Dur!**" vb. gibi tek heceli sadâlarla dolduran Türkler, devamlı bir fiil ve hareket hâlinde oldukları için, dillerinin hemen bütün fiillerini kendileri yaratmışlardır. Madem adları gibi, ziraat işleri gibi, kahramanlık ve binicilik sahaları gibi, kendi hayatlarının ve sanatlarının çok sayıda kelimelerini de yine kendileri yaratmış fakat diğer hayat, eşya, iman ve tefekkür kelime ve kavramlarının mühim bir kısmını, kendilerine lazım olduğu ölçüde, başka dillerden almışlardır.

Mesela, en eski Türkçe'ye **töre** kelimesi, İbraniden, **ev** kelimesi Ârâmî dillerinden; bugün öztürkçe (!) zannedilen ve aziz Türkiye topraklarını Akşehir, Alaşehir, Yenişehir, Eskişehir, Beyşehir ve benzerleri gibi tarihle ve şerefle dolduran illerimizde ki şehir kelimesi yerine kullanılmak istenen **kend, kand** kelimeleri, Soğd-Sanskrit dillerinden; **acun** kelimesi Soğdcadan, Oğuz Kağan destanında rastladığımız **sıra** kelimesi, Yunancadan, Sema manasındaki **kök; gök** kelimesi, hatta kahraman manasındaki **alp** kelimesi Moğolcadan girmiştir. Yine eski Türklerin, inanışa ait, çok sayıdaki dinî kelimeleri de Hint ve Çin gibi, dinin felsefesini yapan ce-

nup ülkeleri dillerinden alınmıştır. Yine Oğuz Kağan destanında rastladığımız **dost** kelimesi, Türk diline Farisiden girmiştir. Eski Türkçe'de böyle kelimelerin sayısı çoktur. Bu çokluk, Türklüğün dünya tarihindeki gerçek yerini ve hizmetini tanıyanlar için, ayrı bir iftihar mevzusu dur.

Bizim dilimize musallat olanların büyük gafleti, mesela Sanstrikçe-Türkçe, Çince-Türkçe hatta Moğolca-Türkçe sözlükler vücuda getirmeden ve böyle lügatlere aldırış etmeden, kısaca, eski Türkçe'nin, içinde yükseldiği, ortak Asya medeniyetleri dillerini kaale almadan, Türkçe üzerinde söz söylemeye, hatta ameliyat yapmaya kalkmalarıdır.

Türkçe'nin alaylı âlimleri, bu mevzularda o kadar gafil veya mak-satlıdır ki, Türkçe'ye daha çok Moğol istilasından sonra ve tarihte ilk defa zorla sokulmuş, birtakım geri kelime ve ekleri de Türkçe sanmış ve bunları Türkiye Türkçesi'nde diriltmeye kalkmışlardır. Bugün devlet teşkilatında kullanılan **sayıştay, danıştay, yargıtay** gibi kelimelerdeki ekler, böyle ekler ve böyle yanlışlardır. Bu kelimeler Türkçe değildir. Yine alaylı âlimlerce uydurulan **görev, ödev, say-lâv, söylev** gibi kelimelerdeki ekler de böyledir. Bu kelimeler de Türkçe değildir.

Zamanımızdaki Türk dili, işte bu şaşkınlıkların perişanlığı içindedir. Çünkü tarihte büyük medeniyet kurmuş milletlerin Türkçe'de tamamıyla millileşmiş kelimelerini atıp, yine tarihte Türk milletine en büyük fenalığı yapan Moğollar gibi barbar bir kavmin kelimelerini, bu millete, Türkçe'dir diye kabul ettirmeye kalkmak, daha başka kelimelerle de vasıflandırılabilirse de, şimdilik en hafif vasıf, bu şaşkınlıktır.⁽¹⁾

(1) Nihad Sâmî Banarlı, Türkçenin Sırları, İstanbul, 1971, 18-28.